

Kinnitatud 01. veebruar 2020 a.

Viktoria Šumarova

juhatuse liige

digitaalselt allkirjastatud

D-kategooria ja D1-alamkategooria mootorsõiduki juhi ettevalmistamise õppekava

Koolitaja	Narva Autom MTÜ
Õppekava nimetus	D-kategooria ja D1-alamkategooria mootorsõiduki juhi ettevalmistamise õppekava
Õppeviis	kontaktõpe, e-õpe, iseseisev õpe
Koolituse liik	kursus
Liiklusteooria õppemaht	40 akadeemilist tundi
Sõiduõppe maht	20 akadeemilist tundi
Õppetöö keeled	vene
Kontrollivorm	eksam
Hindamiskriteeriumid	<p>Liiklusteooria osas on kontaktõppes ette nähtud üks kontrolltöö, mis koosnevad 50 küsimusest. Kontrolltöö korraldatakse testi vormis. Kontrolltöö arvatakse sooritatuks, kui õigete vastuste arv on vähemalt 44. E-õppevormi kasutataval õppuritel on iga teema või iga teemade ploki lõpus ette nähtud kohustuslikud vahetestid, mille eesmärk on kontrollida vajalike õpiväljundite saavutamist.</p> <p>Koolitus lõpeb teooria- ja sõidueksamiga. Teooriaeksami lubatakse õppurit pärast kontrolltööde (või e-õppevormi puhul vahetestide) edukat sooritamist. Eksami temaatika vastab MKMi määruse nr 50 „Mootorsõidukijuhi eksamineerimise, talle juhtimisõiguse andmise kord ja juhiloa vormid ning nõuded eksamisõidukitele“ lisas 2 toodud temaatikale. Eksam korraldatakse testide vormis. Hindamissüsteem: sooritatud/mittesooritatud. Eksam koosneb 50 ühe õige vastusega küsimusest, millest 12 küsimust käsitlevad liiklusohutust. Eksam arvatakse sooritatuks, kui õigete vastuste arv on vähemalt 45, kusjuures liiklusohutusteemalistes küsimustes ei tohi olla üle ühe vea. Eksam kestab kuni 40 minutit.</p> <p>Sõidueksamile lubatakse õppurit pärast teooriaeksami edukat sooritamist. Sõidueksam kestab vähemalt 45 minutit. Selle käigus kontrollitakse eksamineeritava oskust sõidukit iseseisvalt, ohutult, säästlikult ja sujuvalt juhtida erineva liiklustihedusega asula- ja asulavälistel teedel. Eksamil võidakse kontrollida ka MKMi määruse nr 50 „Mootorsõidukijuhi eksamineerimise, talle juhtimisõiguse andmise kord ja juhiloa vormid ning nõuded eksamisõidukitele“ lisas 4 toodud harjutuste sooritamist. Hindamissüsteem: sooritatud/mittesooritatud. Eksam arvatakse sooritatuks, kui eksamineeritava sõiduoskused on piisavad, et juhtida sõidukit kindlalt, ohutult ja iseseisvalt. Eksam lõpeb enneaegu, kui eksamineeritav tekitab liiklusohutliku olukorra või ei suuda sooritada harjutust kahe katsega.</p>
Eesmärgid	Koolituse eesmärk on anda sõidukijuhile teadmised, oskused ja hoiakud liikluses käitumiseks kooskõlas D-kategooria ning D1-alamkategooria mootorsõiduki juhile kehtestatud kvalifikatsiooninõuetega. Koolituse

	eesmärk on samuti luua eeldused juhi vastutustundliku liikluskäitumise ning ohutu, iseseisva, teisi liiklejaid arvestava ja keskkonda säästva käitumise kujunemiseks.
Sisu	Õppeained on toodud allpool. Seos MKMi määrusega nr 60 on näidatud lisa 10.
Õpiväljundid	Õpiväljundid on esitatud allpool.
Õppetöö korralduslikud alused	<p>Koolitus vastab liiklusseaduse, MKMi määruse nr 60 „Mootorsõidukijuhi ettevalmistamise tingimused ja kord ning mootorsõidukijuhi ettevalmistamise õppekavad“ ning MKMi määruse nr 54 „Nõuded mootorsõidukijuhi koolitaja õppevahenditele, õppeväljakutele ja õppesõidukitele“ nõuetele. Koolituse lõpetanu saab koolituskursuse tunnistuse.</p> <p>Liiklusteooriaõppe aineid läbitakse üldjuhul õppekavas toodud järjestuses. Teoorialoenguid korraldatakse nõuetekohases õppeklassis. Ühe teooriatunni pikkus on 45 minutit.</p> <p>Iseseisva töö osakaal on individuaalne.</p> <p>Auditoorse õppevormi asemel võidakse õppuri soovil kasutada elektroonilist õppevormi. Elektroonilise õppevormi kasutamisel on auditoorse õppetöö osakaal vähemalt 21%.</p> <p>Õppesõitude minimaalne maht on 20 akadeemilist tundi. Õppesõitu korraldatakse nõuetekohase õppesõidukiga. Ühe sõidutunni pikkus on 45 minutit. Iga õppesõidu lõpus märgib õpetaja õpingukaardile õppesõidutundide arvu ja hinnangu õpilase oskuste kohta. Hindamissüsteem: sooritatud/mittesooritatud (+/-).</p> <p>Sõiduõppe raames tehakse võimaluse korral koostööd juhendajaga, kellega õpilane läbib sõidupraktikat. Sel juhul koostatakse koos juhendajaga individuaalne sõidupraktika plaan, mille eesmärk on kinnistada sõiduõppe käigus omandatud sõiduoskusi.</p>
Õppematerjalide loend	<p>„Liiklusreeglid lihtsas keeles“ (J. Ess, 2019); „Nutikad testid“ (Liikluslab, 2019)</p> <p>Liiklusseadus, jõustumine 01.07.2011</p> <p>Ühistranspordiseadus, jõust. 01.10.2015</p> <p>D-kategooria ja D1-alamkategooria mootorsõiduki juhi ettevalmistamise õppekava, määrus 60, lisa 10 MKM</p>
Õppekavarühm	Täienduskoolituse standardi kohaselt määratlematu
Õpingute alustamise tingimused	<p>Vastavalt liiklusseadusele ja MKMi määrusele nr 60 „Mootorsõidukijuhi ettevalmistamise tingimused ja kord ning mootorsõidukijuhi ettevalmistamise õppekavad“.</p> <p>Koolituskursusele võetakse õppima D-kategooria või D1-alamkategooria bussi juhtimisõigust taotleval isik, kes:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) omab vähemalt B-kategooria juhuluba D-kategooria bussi juhtimisõiguse taotlemisel vähemalt poolteist aastat ning D1-alamkategooria bussi juhtimisõiguse taotlemisel vähemalt pool aastat, arvestades kursusele taotluse esitamise kuupäevast; 2) D1-alamkategooria bussi juhtimisõiguse taotlemisel on õppetöö

	alustamisel vähemalt 20,5 aastat vana; 3) D-kategooria bussi juhtimisõiguse taotlemisel on õppetöö alustamisel vähemalt 23,5 aastat vana; 4) D1-alamkategooria bussi või D-kategooria bussi juhtimisõiguse taotlemisel on õppetöö alustamisel vähemalt 17,5 aastat vana, kui isik õpib „Autoveoseadusega” kehtestatud ühendatud ametikoolituse 280-tunnisel kursusel ning on antud kursuse raames läbinud juhi algastme koolituse.
Kinnitatud	Õppekava on kinnitatud 01.02.2020.

Teoria- ja sõiduõppe ained ning õppemahud

1. ÕPPEKAVA STRUKTUUR, ÕPPE KESTUS JA KORRALDUS

1. ÕPPEKAVA STRUKTUUR JA ÕPPE KESTUS

Jrk	1. Teoriaõpe	Tundide arv	Sõiduõpe	Tundide arv
1.1	Liiklusreeglid ja käitumine liikluses		2.1 Sõiduki käsitsemine	
1.2	Sõiduki tundmine		2.2 Sõiduki juhtimine õppeplatsil	
1.3	Liiklusohutus		2.3 Sõiduki juhtimine liikluses	
1.4	Liikluspsühholoogia		2.4 Sõiduki juhtimine erioludes	
1.5	Liiklualased seaduse ja määrused			
	Teoriaõppet kokku	40	Sõiduõpet kokku	20

Jätkuõpe			
Teoriaõpe		Sõiduõpe	
Teema	Õppetunde	Teema	Sõidutunde
JÕ. Jätkuõpe	vajaduse korral (õppemaht määratakse individuaalselt)	JÕ. Jätkuõpe	2
		Kokku jätkuõppes vähemalt	2

1. Õppeainete õppekava: teoriaõpe

1.1. Liiklusreeglid ja käitumine liikluses

(1) Liiklusreeglite õppe eesmärk on:

- 1) kinnistada ja süvendada liiklusreeglite tundmist;
- 2) anda mitmesuguste liiklusolukordade analüüsi ja hindamise oskust;
- 3) välja arendada riskiteadliku käitumise ja objektiivse enesehinnangu võimet ning lugupidavat hoiakut teiste liiklejate ja looduskeskkonna suhtes.

Mõisted

Sõidukite kategooriad, esmane ja piiratud juhtimisõigus; liikleja, juht, sõitja, jalakäija; liikluskorraldusvahend, liiklusmärk, foor, teemärgis; tee, sõidutee, peatee, kiirtee, sõidurada, sõidurida, ühissõidukirada, eraldusriba, kõnnitee, jalgte, ülekäigurada, ülekäigukoht, jalgrattatee, jalgrattarada, jalgratta- ja jalgte, teega külgnev ala, õueala; asula; halb ja piiratud nähtavus, pimed aeg, liiklusoh.

Liikluskorraldus, vähekaitstud liiklejad, sõiduki paiknemine teel, sõiduteel, sõidurajal; sõiduraja valik pikivahe eessõitjaga, teeandmiskohustus (teeandmise reeglid ja kohad), möödasõit ja vastu sõitvad sõidukid (tegevus ja käitumine ohutul möödasõidul või möödumisel), sõidukiirus (nõuded ohutu sõidukiiruse valikul); peatumine ja parkimine; raudteeülesõidukohad ja trammiteega ristumise kohad; tulede kasutamine; bussi pukseerimine; liiklus kiirteel ja õuealal, sõit muutsuunaliiklusega teel, tegutsemine liiklusõnnetuse korral; eritalituse sõidukite loetelu, anda teed; eesõigus; peatumine; parkimine; hädapeatumine; manööver; möödasõit; pööre; ümberpõige; liiklusõnnetus.

Pärast koolitust peab õpilane oskama

- 1) selgitada mõisteid, mis on vahetult seotud sõiduki liikumisega;
- 2) selgitada mõisteid, mis ei ole vahetult seotud sõiduki liikumisega;
- 3) tegutseda õigesti ja ohutult peatumismärguande saamisel;
- 4) analüüsida juhi ohutustagavat tegevust temale sõiduteel vastu tulevate jalakäijate, jalgratturite või mopeedijuhtidega kohtumisel või nendest pärisuunas möödumisel; pöörata tähelepanu lastega seotud olukordadele liikluses (sõidu alustamisel, pööretel, tagurdamisel, sõitmisel lasteasutuste ja koolide läheduses);
- 5) põhjendada ohutu sõiduviisi valikut lähenemisel ülekäigurajale või tee ja jalgrattatee ristumiskohale mitmesuguste teeolude, nähtavustingimuste ja liiklustiheduse puhul;
- 6) valida õiget sõidurada mitmesugustes liiklusolukordades, vähendades sellega liiklusohu; arvestada liikluses paiknemisel bussi mõõtmeid ning vajalikku ohutut piki- ja külgvahet;
- 7) valida liiklusoludele vastavat ohutut sõidukiirust asulateel ja asulavälisel teel;
- 8) ületada ohutult raudteeülesõidukohti ja trammiteega ristumise kohti;
- 9) liiklusohutuse tagamiseks bussitulesid õigesti kasutada.

Pärast koolitust peab õpilane teadma:

- 1) ohutu liikluse korraldamise võimalusi mitmesuguste liikluskorraldusvahenditega; reguleerija märguandeid ja lubatavaid liikumissuundi; kontrollimisõigusega isikuid ja erilist tähelepanu nõudvad olukorrad;
- 2) juhi kohustusi vähekaitstud liiklejate suhtes mitmesugustes liiklustingimustes ning nendest möödumisel; vanurite, nägemis- ja kuulmispuudega või füüsilise puudega inimeste võimalikke raskusi liiklusolukordadega kohanemisel ning sellest tulenevaid ohte; laste turvalisuse sõltuvust liikluskeskkonnast ning laste võimalikku ootamatut käitumist liikluses; juhi kohustusi peatuses oleva ühissõiduki ning sellesse sisenejate ja sellest väljujate ohutuse tagamiseks;
- 3) märguandmise võimalusi: tuledega: suuna-, piduri- ja ohutuledega ning esitulede ümberlülitamisega (vilgutamisega); käega; suunamärguande andmise kohustust enne sõidu, manöövri või peatumise alustamist; helisignaali kasutamist; ohutulede ja/või ohukolmnurga kasutamist nõudvaid olukordi; põhjendust, miks hoiatusmärguandmine ei anna juhile eesõigust;
- 4) bussi õiget paiknemist linna- ja maanteeõidul;
- 5) piisava pikivahe hoidmise vajadust ja selle tähtsust mitmesugustes liiklusoludes;
- 6) teeandmise kohustuse ja eesõiguse kasutamise omavahelist seost, vältides asjatuid riske eesõiguse kasutamisel;
- 7) möödasõidu ja möödumise erinevust; ohutuks möödasõiduks või möödumiseks vajalikke tingimusi; võimalikke ohte möödasõidu või möödumise üksikutel etappidel;
- 8) lubatud suurima kiiruse ja liiklusoludele vastava kiiruse erinevust; kehtivaid piirkiirusi asulateel ja asulavälisel teel; liiklusoludele mittevastavast sõidukiirusest tulenevaid ohte;

- 9) peatumise ja parkimise üldnõudeid; juhi kohustusi ja tegevusi bussi hädapeatumise korral;
- 10) nõudeid, kui buss kasutab puudega isiku tunnusmärki ja/või liikumispuudega ja pimedat inimest teenindava sõiduki parkimiskaarti;
- 11) tee ja rööbastee ristumise kohtades kasutatavaid liikluskorraldusvahendeid; liikluskorraldusvahendite puudumisest või nende mittekorrasolekust tulenevaid ohte; juhi tegevust ohutuse tagamisel raudteeülesõidukohale või trammiteega ristumise kohale lähenedes; juhi kohustusi hädapeatumise korral raudteeülesõidukohal või trammiteel;
- 12) tulede kasutamise nõudeid mitmesugustes tee- ja ilmaoludes; tulede ebaõigest kasutamisest tulenevaid ohtlikke tagajärgi;
- 13) ohutu pukseerimise viise ja tingimusi;
- 14) juhi ja jalakäija vastastikuseid kohustusi ohutuse tagamisel; õuealal liiklejatele kehtestatud piiranguid;
- 15) tunnelis sõitmise, peatumise ja parkimise nõudeid ning tulede kasutamist;
- 16) muutsuunaliiklusega teele ja sellisel teel sõitmise iseärasusi;
- 17) liiklusõnnetuse korral bussijuhile kehtestatud nõudeid; tegevusi liiklusõnnetuse kohas;
- 18) eritalituse sõidukite tunnuseid ning teiste juhtide kohustusi tööülesandeid täitva eritalituse sõiduki suhtes;
- 19) jalgratturile, mopeedijuhile, loomveokile ning looma- ja käsikäruga liiklejale kehtestatud lisanõudeid.

1.2. Sõiduki tundmine

Koolitus peab andma teadmised busside ehitusest, käsitlemisest, tehniliste rikete tekkimise põhjustest ja nende mõjust liiklusohutusele.

Mõisted

Sõiduki ehitus ja tehniline hooldus, bussi agregaatide, mehhanismide ning süsteemide otstarve ja tööpõhimõtte, elektriseadmed, bussi juhitavus, bussi varustus ja erivarustus, bussi tehniline seisukord, bussi säästlikkus, säästlik sõiduviis, bussi mõju keskkonnale.

Pärast koolitust peab õpilane teadma:

- 1) busside liigitust ja nende lühiiseloostust; bussi üldandmeid ja tehnilisi parameetreid või oskama neid kiirelt leida hooldus- või juhendraamatust; regulaarse tehnilise hoolduse ja järelevalve tähtsust bussi kütusekulu ning keskkonnaohutuse vähendamisel;
- 2) kütuse, õlide, erivedelike ja hooldusmaterjalide, sh pesu- või puhastusvahendite mõju looduskeskkonnale.
- 3) bussimootorite liigitust ja lühiiseloostust ning oskama;
- 4) roolimehhanismi, rooliajami ja roolivõimendi tööpõhimõtet; juhtseadistes esinevaid rikkeid, mis on liiklusohutuse seisukohalt tähtsad.
- 5) mitut liiki toimemehhanismidega pidurite üldehitust ja pidurisüsteemi tööd; sõidupiduri, seisupiduri ja mitut liiki abi- või kestopidurite tööpõhimõtet; mittelekeeruvate pidurite (ABS) tööpõhimõtet;
- 6) rehvitüüpe ning nende tähistust; rehvide kasutusea sõltuvust juhtimisvõtetest, esirataste suunangust ja siserõhust; tasakaalustamata rataste kasutamise võimalikke tagajärgi; tunnuseid, mis viitavad sõidu ajal rattapoltide ja -mutrite keermesliidete kinnituse lõdvenemisele, ning sellest tulenevaid ohte;
- 7) aku, generaatori, generaatoririhma, käiviti ja kaitsmete asukohta; aku hoolduse põhimõtteid ja ebaõigest käsitlemisest tulenevaid tagajärgi; kontrollida valgustusseadmete, helisignaali, näidikute ning mõõdikute korrasolekut;
- 8) järgmiste tegurite mõju bussi juhitavusele: bussi mõõtmed; kasutatavad rehvid; tugev tuul;
- 9) bussi komplekti kuuluvat varustust ja millistele nõuetele see peab vastama;
- 10) kütte- ja ventilatsiooniseadmete ning uste juhtajami otstarvet; nõudeid sõidumeeriku kasutamise kohta;
- 11) õigeaegse korralise (graafikujärgse) ja hooajalise hoolduse vajalikkust; kütusekulu mõjutavaid tegureid;
- 12) juhtimisvõtteid; ilma-, tee- ning liiklusolud jt välismõjurid; ohutu sõiduviisi ja säästliku sõiduviisi olemust ning nende mõistete põhimõttelist kattuvust;
- 13) looduskeskkonna saastatuse põhjusi ning teeliikluse osa atmosfääri üldsaastes;

14) looduskeskkonda mõjutavaid tegureid, nagu bussi toiteseadmete tehniline korrasolek, kasutatava kütuse kvaliteet ja heitgaaside koostis; heitgaasides sisalduvaid aineid ja ühendeid ning nende mõju inimesele ja looduskeskkonnale; heitgaaside kahjulike mõjude vähendamise võimalusi; katalüsaatori otstarvet väljalaskesüsteemis.

Pärast koolitust peab õpilane oskama

- 1) kontrollida mootori jahutusvedeliku temperatuuri, taset ja tihedust (külmumiskindlust); täita jahutussüsteemi jahutusvedelikuga; rakendada abinõusid mootori ülekuumenemise korral; kontrollida õli taset ja rõhku; lisada mootorisse õli; eemaldada diisli toitesüsteemist õhku; käivitada mootorit külmalt ja soojalt;
- 2) eemaldada õhupaakidest kondensaati; kontrollida õhkajamis õhurõhku; vabastada rikkepidurit;
- 3) kasutada bussi avariiväljapääse; vahetada sõidumeeriku ketast;
- 4) kasutada ohutuid ja säästlikke sõiduvõtteid: sõita ja peatuda sujuvalt, vältides järske kiirendusi ja pidurdusi ning ootamatuid manöövreid, valida sobivat, sõidukiirusele vastavat käiku, vältides bussi liikumise ajal otstarbetut vabakäigu kasutamist; näha ette võimalikke takistusi ja liiklusohutlikke olukordi;
- 5) käsitseda bussi ilma liigse müra ja ülemäärase heitgaasi eraldumiseta.

1.3. Liiklusohutus

Mõisted

Ohuolukorra tunnetamine, olukorra hindamine, liiklusõnnetused ja -kahjustused, nende põhjused ja iseloom, liiklusreeglid ja eetilised nõuded.

Pärast koolitust peab õpilane teadma ja tundma

- 1) ohuolukordade tekkimise põhjusi ning põhjustajaid; teiste liiklejate vastu tähelepaneliku hoiakuta juhte; väära enesehinnanguga ja oma oskusi ülehindavaid juhte; muutuvate ilma- või teoludega mitteametustamist; vähekaitsitud liiklejaid (jalakäijad, jalgratturid, mopeedijuhid);
- 2) piiratud liikumisvõimega (vanurid, nägemis- ja füüsilise puudega isikud) või kuulmispuudega liiklejaid; ootamatult teele ilmuvaid ulukeid ja koduloomi; mõnede sõidukite juhtimise ja liikumise eripära;
- 3) alkoholi või narkootiliste (psühhotroopsete) ainete kasutamist; juhtimist sellises haigus- või väsimusseisundis, mis takistab liiklusolude täpset tajumist;
- 4) ohuolukordades kasutatavaid ohutuid juhtimisvõtteid;
- 5) liiklusõnnetuste tekkepõhjust; tüüpilisi ootamatult tekkida võivaid liiklusolukordi, kus juhil tuleb tegutseda aja- ja teabe puuduses; liiklusolukordade keerukust mõjutavaid tegureid;
- 6) liiklusreeglite ja keskkonnakaitsenõuete eiramise või rikkumise motiive ja põhjusti; liikluskultuuri aluseid, nagu viisakas ja lugupidav suhtumine teistesse liiklejatesse; liiklusolukordade ettenägemise, analüüsimise ja lahtimõtestamise tähtsust liiklusohutuse tagamisel.

Pärast koolitust peab õpilane oskama

- 1) hinnata ohu võimalikkust iseloomu; arvestada, et teine liikleja võib liiklusreeglite sätteid tõlgendada teisiti kui tema;
- 2) analüüsida järgmisi olukordi: teelt väljasõit oludele mittevastava sõidukiiruse tõttu; liiklusõnnetus ühe sõidukiga; liiklusõnnetus mitme sõidukiga; suunamärgu mitteandmisest põhjustatud liiklusõnnetus; ebaõigest paiknemisest manöövri sooritamisel põhjustatud liiklusõnnetus; teeandmise kohustuse eiramisest põhjustatud liiklusõnnetus kõrvalteelt peateele sõitmisel ja vasak- või tagasipöörde sooritamisel.

1.4. Liikluspsühholoogia

Koolitus peab andma: lugupidava hoiaku teiste liiklejate ja looduskeskkonna suhtes; teadmised bussi juhtimiseks vajalike võimete ja bussijuhi töö psühhoфизиoloogiliste aluste kohta; oskuse käituda õigesti ja ohutult kõikides liikluses ettetulevates olukordades.

Mõisted

Liikluspsühholoogia üldmõisted ja juhi tegutsemise skeem, inimese psühhofüsioloogilised omadused, liiklusohutust mõjutavad tegurid, isikuomadused, valmisolek liikluses osalemiseks, sotsiaalsed tegurid.

Pärast koolitust peab õpilane teadma ja tundma:

- 1) inimese psühhofüsioloogilisi omadusi; bussijuhi töö esmatähtsaid psüühilisi protsesse, nagu mõtlemise ja tähelepanu jaotamise võime; liiklusolukordade ettenägemise võimet; liiklusalase teabe vastuvõtmise protsessi: meeleorganite ärritust; reageerimist; reaktsioonina kavandatavat tegevust.
- 2) nägemismeele osatähtsust liiklusalase teabe hankimisel;
- 3) tegureid, mis mõjutavad juhi reageerimisega, reageerimismaad ning bussi peatumismaad;
- 4) võimalikke pingeallikaid (stressoreid) liikluses, pingeseisundi mõistet ja olemust ning selle mõju liiklusohutusele; agressiivse või impulsiivse käitumisviisi negatiivset mõju liiklusohutusele.
- 5) liikluses osalemiseks ja liiklusohutuse tagamiseks vajaliku tasakaalustatud emotsioonitaseme saavutamise tähtsust; juhi kutse-eeetika põhimõisteid, nagu kutsekohustused ja kutseau; reaalsustaju, enesekriitika ja vastutustunde vajalikkust liikluses osalemisel ja liiklusohutuse tagamisel.
- 6) liiklusreeglite ja keskkonnakaitsenõuete mittetäitmisest tulenevaid ohte; põhjusi, miks inimesed tõlgendavad sarnaseid liiklusolukordi erinevalt; teiste liiklejate käitumisviisi omaksvõtmise, nn grupisurve avaldumist liikluses;
- 7) isiklike motiivide ja varasemate kogemuste mõju juhi käitumisele; väsimustunnuseid ja väsimuse mõju liiklusohutusele; alkoholi, narkootiliste ja psühhotroopsete ainete mõju tajule, nägemisele, liigutuste koordineerimisele ja alkoholi- või narkojoobes juhtimisest tulenevaid võimalikke tagajärgi; tähelepanu hajumist sõidu ajal mobiiltelefoni kasutamisel, eriti ilma vabakäesüsteemita.

Pärast koolitust peab õpilane oskama

- 1) analüüsida juhi väära käitumise tulemusena tekkida võivaid liiklusõnnetusi või liiklusohutlikke olukordi;
- 2) nägemisvälja muutumist sõidukiiruse muutudes; nägemisteravuse erinevusi nägemisvälja eri kohtades; nägemisteravuse sõltuvust vanusest; silma valguse ja pimedusega kohanemise aega ning kontrastsusmõju; nägemisillusioonide tekkimise põhjusi; reageerimise tähtsust, seda eriti piiratud tegutsemisajaga korral; reageerimisajaga pikkuse sõltuvust juhi tervislikust ja emotsionaalsest seisundist, väsimusastmest jt teguritest; reageerimisajal läbitavat maad;
- 3) analüüsida tähelepanu jaotuvuse, ümberlülitusvõime ja hajuvuse mõju liiklusohutusele.

1.5. Liiklusalased seadused ja määrused

Pärast koolitust peab õpilane teadma või tundma:

- 1) sõitjate teenindamise aluseid; liiklusseadusest tulenevaid liiklejate õigusi ja kohustusi; juhi vastutust liiklusalaste rikkumiste korral ja rikkumiste menetlemist.
- 2) bussi tehnoseisundi ja varustuse kohta kehtivaid nõudeid.

Pärast koolitust peab õpilane oskama:

- 1) täita varalise kahjuga liiklusõnnetuse kohta vormistatavat „Teadet liiklusõnnetusest“;
- 2) suhelda sõitjatega korrektselt;
- 3) rakendada sõitjaveole iseloomulikke tavalisi ja täiendavaid turvameetmeid (toimimine liiklusõnnetuse või õnnetusjuhtumi korral, sõitjate instrueerimine ja juhendamine eriolukordades, laste vedu jne).

2. ÕPPEAINETE ÕPPEKAVA: SÕIDUÕPE

2.1. Sõiduki käsitsemine

Pärast koolitust peab õpilane oskama:

- 1) käsitseda kõiki bussi juhtseadiseid; kontrollida enne sõidu alustamist: kere ja sõitjateruumi puhtust; riiklike registreerimismärkide, tuuleklaaside ja laternaklaaside puhtust; peeglite, tulekustutite, ohukolmnurga, käsiapteegi ja tõkiskingade olemasolu; mootori õlitus- ja jahutusüsteemi hermeetilisust ning õli ja jahutusvedeliku olemasolu; juhtseadiste (rool, pidurid) korrasolekut; pidurivedeliku või õhupaakides suruõhu olemasolu; rehvide üldist seisukorda ja välisvigastuste puudumist; õhurõhku rehvis; elektriseadmestikus valgustus-, signalisatsiooni- ja abiseadmete, näidikute ja märgulampide, klaasipuhastite ja -pesuri ning uste juhtajami korrasolekut; eemaldada õhkajamiga pidurisüsteemi õhupaakidest kondensaati ning kontrollida külmumistõrjuki vedeliku olemasolu; vahetada lampe ja kaitsmeid; vahetada ratast;

2.2. Sõiduki juhtimine õppeplatsil

Praktilised harjutused järgmistel teemadel:

Sõiduks valmistumine Käivitamine, liikumise alustamine, sõit väikese kiirusega, bussi peatamine Tagurdamine, manööverdamine Käiguvahetus, pidurdamine Pöörded ja parkimine

Pärast koolitust peab õpilane oskama:

- 1) kasutada kõiki juhiistme reguleerimise võimalusi parima sõiduasendi saavutamiseks;
- 2) kontrollida uste suletust; reguleerida kõiki tahavaatepeegleid parima nähtavusvälja saavutamiseks; reguleerida rooliratta asendit; kasutada turvavööd õigesti;
- 3) juhtida bussi piiratud alal; peatada bussi sujuvalt pidurdades; sõita vasakpoolsete või parempoolsete ratastega teemärgistuse lähedal ja peatuda enne stoppjoot;
- 4) rakendada bussi seisma jätmisel kõiki abinõusid iseenesliku liikuma hakkamise vältimiseks;
- 5) valida tagurdamisel õiget sõiduasendit;
- 6) tagurdada: otse kõrvalekaldumiseta sõidujoonest; pöördega paremale või vasakule koos sellele järgneva otseliikumiselega;
- 7) valida sobivat käiku sõltuvalt tee- ja ilmaoludest, sõidukiirusest, mootori pöörlemissagedusest ning tõusu või langu pikkusest ja kaldenurgast;
- 8) pidurdada õigeid pidurdusvõtteid kasutades mitmesugustel teekatetel;
- 9) pöörata tagasi kitsal teel, kasutades tagurdamist; paigutada märgistatud parkimisplatsil bussi: parkivate sõidukite kõrvale ja vahele; parkivate sõidukite ette ja taha.

2.3. Sõiduki juhtimine liikluses

Praktilised harjutused järgmistel teemadel:

Sõidu alustamine, paiknemine teel, sõidukiirus, sõitmine liiklusvoolus ja manöövrите sooritamine, sõit ristmikule lähenemisel, sõit ristmikul, peatamine ja parkimine, sõit maanteel, raudteeülesõidukoha ületamine, sõit teetööde kohas, kohtumine vähekaitstud liiklejatega, tegutsemine tehnilise rikke ilmnemisel ja ohuolukordades.

Pärast koolitust peab õpilane oskama:

- 1) alustada sõitu sõidutee äärelt või teepeenralt ja ühineda sujuvalt liiklusvooluga;
- 2) tagada vähekaitstud liiklejatele ohutust ja piisavat liikumisruumi;
- 3) valida teeolusid, liiklustihedust ja nähtavust arvestades õiget sõidurada;
- 4) jälgida teiste sõidukijuhtide märguandeid ja võimaldada neil kavatsitavaid manöövreid ohutult sooritada;
- 5) paikneda vastutulevate sõidukite korral õigesti;
- 6) kasutada sobivat kurvisõidutehnikat;
- 7) arvestada sõidukiiruse valikul: ilma- ja teeoludega; kehtivate kiiruspääsudega; bussi seisundi ja koormatusega; mitmesuguste keskkonnamõjudega; oma tervisliku seisundi ja enesetundega;

- 8) hoida võimalikult ühtlast sõidukiirust; jälgida üldist liiklusrütmi ja sõita liiklusoludele vastava sobivaima kiirusega; suurendada sujuvalt sõidukiirust pärast pöörde sooritamist, takistamata kaasliiklejaid;
- 9) sobitada sõidukiirust olukorraga, et jõuda vastutulevate sõidukitega kohakuti kõige sobivamas ja ohutumas kohas;
- 10) hoida eessõitjaga ohutut pikivahet;
- 11) arvestada manöövrите sooritamisel ilma- ja teoludega, nähtavusega, sõidukiirusega, liiklustihedusega ning möödasõitvate sõidukitega; vahetada tiheda liikluse korral ohutult sõidurada;
- 12) valida aegsasti õiget sõidurada, arvestades kavatsetavat sõidusuunda pärast ristmikku;
- 13) ületada ristmikku otse ja sooritada ristmikul parem-, vasak- või tagasipööret; arvestada ristmiku ületamisel ilma- ja teoludega, nähtavusega, liiklustihedusega ning oma sõidukogemusega; täita ristmikul teandekohustust;
- 14) väljendada teistele liiklejatele arusaadavalt teandmiskohustuse täitmise kavatsust;
- 15) peatuda või parkida ohtu tekitamata ja teisi liiklejaid takistamata;
- 16) juhendada peatumisel või parkimisel liiklusreeglite ja liikluskorraldusvahendite nõuetest; täita parklas kehtiva parkimiskorra või liiklusreegleid;
- 17) valida sõiduteel möödasõidu alustamiseks sobivaimat kohta; hinnata möödasõidu ohutust, arvestades liiklusreeglitega kehtestatud nõudeid; lõpetada möödasõitu ohutult; hinnata paremalt möödumise ohutust, arvestades liiklusreegleid, piisava vaba ruumi olemasolu, vähekaitstud liiklejaid ning sõidukiirust;
- 18) kasutada maanteele sõiduks kiirendusrada ja sealt ära pööramiseks aeglustusrada; veenduda teele sõidul manöövri ohutuses; paikneda teel õigesti otsesõidul ja enne kavatsetavate manöövrите sooritamist; arvestada sõidukiiruse valikul nähtavuskaugust; valida liiklusvoolus sobivat sõidukiirust kaasliiklejaid takistamata.
- 19) veenduda küllaldases nähtavuses ülesõidukohal; valida ülesõidukohale lähenemisel õiget sõidukiirust; peatuda sujuvalt bussi raudteesõidukile tee andmiseks selleks ettenähtud kohas;
- 20) jälgida teetööde kohas ülesseatud liikluskorraldusvahendeid; täita ohutusnõudeid vastu sõitvate teeparandussõidukite või liikurmasinatega kohtumisel ning pärisuunas nendest möödasõidul, möödumisel või ümberpõikel; arvestada sõidukiiruse valikul teel töötavaid töölisi, piiratud manööverdamisruumi, teeparandusmasinaid, uue teekatte võimalikku libedust ning ootamatuid ohte.
- 21) anda ülekäigurajal olevatele jalakäijatele võimaluse ületada sõiduteed; tagada kõnnitee või teepenra puudumisel sõiduteel liikuvate jalakäijate ohutust; mööduda lähiümbruses olevatest jalakäijatest neid müra ja heitgaasidega häirimata; vältida märja ilma korral jalakäijate poriga pritsimist;
- 22) osutada tähelepanu teel jalgsi või jalgratastel liikuvatele inimestele ning eriti lastele, vanuritele ja liikumis- või nägemispuudega inimestele; mööduda ohutult jalgratturitest jt vähekaitstud liiklejatest;
- 23) rakendada vajalikke ohutusabinõusid, nagu kasutada ohutulesid ja/või ohukolmnurka ning eemaldada bussi võimaluse korral sõiduteelt; tagada sõitjate turvalisust; ära tunda ja ette näha liiklusohutlikke olukordi; vältida lisaohu tekkimist.

2.4. Sõiduki juhtimine erioludes

Praktilised harjutused järgmistel teemadel:

Sõit udus, vihma- või lumesajus jt halva nähtavuse tingimustes, sõit pimedal ajal, sõit libedal teel.

Pärast koolitust peab õpilane oskama:

- 1) valida halva nähtavuse korral sobivat sõidukiirust; hoida eessõitjaga ohutut pikivahet, vastutulijatega ohutut külgvahet ning piisavat kaugust sõidutee äärest; kasutada valgustusseadmeid õigesti; ette näha halva nähtavusega kaasnevaid ohte; heastada teiste liiklejate vigu; reageerida ootamatutele ohtudele.
- 2) hinnata nähtavust kaug- ja lähitulede valgusel kuival teel, märjal teel ning lumisel või jäisel teel; määrata kaugust tugevalt ja nõrgalt helkivatest esemetest; ümber lülitada tulesid kohtumisel vastutulevate sõidukitega ja möödasõidul; kasutada bussi liikumisel õigeid sõidutulesid; kasutada bussi seismise (peatumise, parkimise, hädapeatumise) ajal õigeid tulesid; valida õiget sõidukiirust, arvestades nähtavust, tee laiust ning pimestusohu; valida sobivat paiknemiskohta teel, arvestades

vastutulevaid sõidukeid, võimalikke takistusi teel ning vähekaitstud liiklejate olemasolu ja nende teel viibimise võimalust;

- 3) valida sobivat ja ohutut kohta peatumiseks või parkimiseks; reageerida võimalikele ootamatutele ohtudele;
- 4) alustada sujuvalt kohalt liikumist ja ühtlaselt kiirendada; kasutada käiguvahetusel sobivaid käike; vajutada sujuvalt gaasipedaalile; muuta sõidusuunda; valida õiget sõidukiirust, arvestades tee laiust, teekatte seisundit, liiklustihedust ning rehvide seisukorda; reageerida ootamatutele ohtudele.